

Nr 39

Utlåtande i anledning av väckta motioner om ökade samhällsinsatser för svårt handikappade.

I de likalydande till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 250 av herr *Eric Carlsson m. fl.* och II: 311 av herr *Gustavsson* i Alvesta m. fl. föreslås, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om skyndsamt utredning och förslag rörande samhällets insatser för svårt handikappades situation i samhället, särskilt avseende utbildning, sysselsättning och möjligheterna till särskilda bostadsområden, i enlighet med vad som anförts i motionerna.

Enligt motionerna är ett av de fel samhället tidigare begått i sin handikappvård att man sökt lösa problemen efter en mall med hänsyn till handikappets orsak. Något genomarbetat program för hur man skall lösa problemen inom något delområde har ännu ej presenterats från samhällets sida. Motionärerna tar sikte på lösandet av problem för yngre normalbegåvade men på olika sätt mycket svårt handikappade människor som inte på egen hand kan klara sig i en invalidbostad. Handikappade människor måste få möjlighet att verka inom så många av samhällslivets områden som möjligt. Samhället bör parallellt med nuvarande ordning även söka anställa handikappade inom handikappvården. Akademiker och andra med god utbildning och tidigare lärarerfarenhet, vilka blivit handikappade genom t. ex. polio eller bilolyckor, bör kunna utnyttjas bl. a. vid undervisning av rörelsehämjade. Det är nödvändigt att samhället för de svårt handikappade efter skolgångens avslutning skapar en tillfredsställande bostadsmiljö. Man bör där på allt sätt eliminera karaktären av anstalt genom att se till att alla har en uppgift att fylla och att de handikappade erhåller lön för utfört arbete.

Beträffande motiveringen i övrigt får utskottet hänvisa till motion II: 311.

Utskottet har inhämtat yttrande över motionerna från *De vanföras riksförbund (DVR)*, som anför t. bl. a.:

Den tekniska utvecklingen samt samhällets olika åtgärder för att överbrygga problem som uppstår genom fysiska handikapp har i allt större utsträckning fört ut även mycket höggradigt handikappade till arbetslivet. Förutsättningarna för ett lyckat resultat av denna rehabiliteringsverksamhet har varit att vederbörande myndigheter haft en positiv syn på de handikappade. Alla berörda parter måste vara inställda på att lösa de problem som de handikappade möter i bostaden, kommunikationslederna och på arbetsplatserna. Förutsättningen för att denna grupp medborgare skall få så normala levnadsbetingelser som möjligt är att man ger den enskilde en så kvalificerad ut-

Bihang till riksdagens protokoll 1965. 11 saml. Nr 39

bildning som vederbörande kan tillgodogöra sig. Genom att höggradigt handikappade har beretts möjlighet att bedriva högre studier vid gymnasier och högskolor har de också kunnat erhålla arbete, vilket annars inte hade varit möjligt.

Det finns gott om exempel på ungdomar, som efter avlagd studentexamen, genomgång av högre handelsskola eller annan likvärdig utbildning erhållit arbete och senare avancerat i företagen trots att deras invaliditet gjort det omöjligt för dem att förflytta sig utanför sitt arbetsrum utan annans hjälp.

Staten har ställt medel till förfogande för inköp och drift av invalidbilar och genom stimulansbidrag har man fått fram specialinredda bostäder. Enligt förbundets uppfattning bör näringshjälpen och de olika stimulansbidragen lämnas efter mycket generösa regler. Ett rehabiliteringsarbete får inte stoppas av formella skäl. Sålunda bör invalidbilen ställas till den handikappades förfogande i ett mycket tidigt stadium, nämligen redan när vederbörande börjar sin utbildning. Under utbildningstiden bör samhället kunna garantera vederbörande driftskostnader för bilen. Vidare är det angeläget att stat och kommun i samråd löser frågan om hyreskostnaderna för invalidbostäder. De nu producerade bostäderna betingar i regel ett så högt pris att de handikappade, som är i bäst behov av specialinredda bostäder, icke har råd att hyra dessa. En del kommuner har efter förslag från DVR och på rekommendation av kommunförbunden infört kommunala subventioner, innebärande att hyran icke skall uppgå till mer än 20 %, ibland 15 %, av familjeinkomsten. Man har emellertid i mycket liten utsträckning infört dessa regler i kommunerna, varför det kan visa sig nödvändigt att genom statliga åtgärder sänka hyreskostnaden, t. ex. genom att till invalidbostad beviljas särskilt förmånliga lån.

Vid arbetsplacering av höggradigt handikappade visar det sig många gånger nödvändigt att införa specialarrangemang, t. ex. installation av lyftplattor vid entrén vid arbetsplatsen, inköp av elektriskt drivna kontorsmaskiner, ändringar på redan installerade maskiner, ramper vid trappor och mycket annat. Kostnaderna för detta belastar nu arbetsgivaren och i den mån som denna icke har speciellt socialt intresse eller ser frågan utur PR-synpunkt, kan kostnadsfrågan bli orsak till att anställning icke kommer till stånd. Här bör arbetsmarknadsverket ha möjlighet att utan alltför restriktiva regler bekosta de arrangemang som är nödvändiga för att en höggradigt handikappad skall kunna utföra sitt arbete och ta sig till och från arbetsplatsen på ett någorlunda normalt sätt. Bidrag bör kunna utgå även till hyra av garageplats när parkering av invalidbil måste ske i befintligt garage i byggnaden där arbetsplatsen är belägen.

Förbundet framhöll redan i yttrande över motion till 1964 års riksdag att det förhållandet att man är invalidiserad icke innebär att man är speciellt lämpad att undervisa handikappade elever. Personer med höggradig invaliditet, som erhållit vidareutbildning, bör få möjlighet till arbetsplacering på samma grunder som andra sökande. Förbundet vill emellertid starkt understryka att staten bör ytterligare liberalisera sina anställningsnormer. En översyn bör ske av Kungl. Maj:ts brev som nu reglerar anställandet av partiellt arbetsföra i statlig tjänst. Förhållandet att en person är rörelsehindrad skall icke hindra denne från att bli t. ex. lärare. Även om gällande regler rörande anställande av handikappade i statlig tjänst är positivt skrivna är man ofta i de statliga verken restriktiv när man skall handlägga de konkreta ärendena. Bestämmelserna för anställande i statlig tjänst av här ifrågava-

rande grupp medborgare bör därför icke innehålla några begränsningar när det gäller invaliditeten. I likhet med vad som nu sker på den enskilda sektorn, bör staten ha möjlighet att anställa en rörelsehindrad även om vederbörande endast har möjlighet att vara verksam inom arbetslivet kanske 10 år.

Genom den utbyggnad av handikappvårdens skolväsende som nu skett och planeras kommer vi att få många unga handikappade med en kvalificerad utbildning, trots att deras rörelseförmåga är mycket starkt begränsad. I den tekniska värld som vi i dag lever i bör det emellertid vara möjligt att utnyttja deras kunnande. I första hand bör man försöka bereda vederbörande en för dem speciellt lämplig arbetsplats och skapa garantier för att de får behålla denna speciellt utvalda arbetsplats utan att bli utslagna av annan sökande. Det är icke alltför ovanligt att man av formella skäl flyttar en höggradigt handikappad från en lämplig arbetsplats och att det sedan visar sig att man icke kan bereda vederbörande lämplig sysselsättning på annat håll.

De Vanföras Riksförbund vill liksom tidigare ta avstånd från tanken att man skapar speciella bostadsområden för handikappade. I första hand bör bostadsfrågan lösas genom spridda invalidbostäder ute i samhället eller hellre genom att man överhuvudtaget i fortsättningen bygger både bostäder, offentliga byggnader och kommunikationsmedel handikappvänligt. Förbundet hyser stora förhoppningar till statens institut för byggnadsforskning och dess utredning av denna fråga. Det är emellertid riktigt som motionärerna anger att det finns en mindre grupp, kanske ett par tusen personer, som är i behov av servicebostäder där de kan få hjälp vid uppstigande och sänggående, med toalettbestyr, städning och med matservice. Dessa handikappade medborgare är spridda över hela landet och det är varken i deras eller samhällets intresse att föra samman dem i speciella bostadsområden. De skall självfallet ha möjlighet att bosätta sig inom områden där de har kontakt med anförvanter och där de kan finna de lämpligaste utkomstmöjligheterna och trivsel. Med hänsyn till arbetsfrågan kan det självfallet vara nödvändigt att de kan söka sig till tätortsområden. Förbundet har vid flera tillfällen fört fram förslag om att det i tätorter skapas smärre inackorderingshem med ca 10—20 gäster i enlighet med motionärernas förslag. Dessa inackorderingshem kan ligga i flerfamiljshus men självfallet också i enplansradhus. Förutsättningen är emellertid att bostäderna icke betraktas som vårdplatser utan som vanliga bostäder och att bosättningen icke hindras av mantalskrivningsreglerna.

Förbundet vill instämma i motionärernas tankegångar om att man skapar skyddad verksamhet även i form av intellektuella arbeten. Många av dem som nu erhåller utbildning inom handikappvårdens skolväsende har behov av den formen av sysselsättning i den mån de icke kan placeras direkt ute på marknaden.

Det synes vara svårt att på grundval av enbart de olika punktinsatser, som nu görs för att bereda handikappade utbildning och sysselsättning, lösa alla de problem som höggradig invaliditet för med sig. För att nå några resultat måste man komma fram till ett flexibelt system. Det är nödvändigt att man i ett enda sammanhang och mycket snabbt löser bostads- och transportfrågan samt att man anskaffar erforderliga tekniska hjälpmedel, då det oftast kan röra sig om en förberedelse- och beslutstid för den beslutande instansen på ca 1 vecka för att man skall lyckas med en arbetsplacering.

DVR kan för sin del finna det lämpligt att dessa frågor tages upp inom statens handikappråd samt inom den utredning som socialministern uttalat

sig beredd att tillsätta för genomgång av höggradigt handikappades speciella problem. Förbundet vill därför hos utskottet förorda att frågan hänskjutes till Kungl. Maj:t för prövning enligt de intentioner som förbundet här fört fram i detta yttrande.

Utskottet

I motionerna föreslås utredning rörande samhällets insatser för svårt handikappade, särskilt avseende utbildning, sysselsättning och möjligheter till särskilda bostadsområden.

Utskottet har tidigare haft att handlägga frågor om de handikappades situation i samhället och därvid understrukit vikten av energiska insatser från det allmännas sida för att lösa olika problem på detta område. I utlåtande nr 13 till 1964 års riksdag i anledning av där väckta motioner har utskottet sålunda behandlat frågor rörande de handikappades undervisning och utbildning. Utskottet framhöll därvid att en ledande synpunkt bör vara att undervisningen så långt som möjligt sker inom den vanliga skolundervisningen tillsammans med icke handikappade elever. Även lärarfrågan kunde förutsättas bli bedömd med bl. a. denna utgångspunkt. Beträffande bostäder för handikappade anförde utskottet att den samhällsplanering för handikappade, som statens institut för byggnadsforskning hade i uppdrag att utreda, hade som målsättning att åstadkomma en planering som underlätade för de rörelsehindrade att integreras i det normala, vardagliga samhällslivet. Utskottet framhöll sammanfattningsvis, att olika aspekter på de rörelsehindrades problem var uppmärksammade i ett antal statliga utredningar samt att ett icke oväsentligt underlag för praktiska åtgärder även förelåg. Utskottet underströk vikten av att reformarbetet på detta område påskyndades och intensifierades.

Under fjolåret har 1962 års utredning angående högstadieundervisningen m. m. avgivit ett betänkande med förslag till riktlinjer för högstadieundervisning för rörelsehindrade samt skolverksamheten vid vanförestalterna och Eugeniahemmet (Socialdepartementet, stencil 1964: 2). Utredningen har vidare — med anledning av tilläggsuppdrag — avgivit betänkande angående försöksverksamhet med påbyggnadsundervisning för rörelsehindrade (Socialdepartementet, stencil 1964: 5). Dessa frågor behandlas i Kungl. Maj:ts proposition nr 75 till innevarande års riksdag. I propositionen framlägges bl. a. förslag till riktlinjer för vård och undervisning av rörelsehindrade barn. Departementschefen erinrar i propositionen om olika former av samhällsstöd till de handikappade som under senare år genomförts. På skolans område har specialanordningar vidtagits för de handikappade. I Kungl. Maj:ts proposition 1965: 1 (bil. 10 s. 249) föreslås specialanordningar även för skolorna på gymnasienivå. Rehabilitering och arbetsvård har givits ökade resurser, och anordningar för yrkesvägledning och omskolning har förstärkts. Allt flera handikappade bereds skyddad sysselsättning i olika

former. I fråga om ortopediska och tekniska hjälpmedel har fr. o. m. den 1 juli 1964 genomförts en reform, som innebär att inte bara ortopediska hjälpmedel utan även hjälpmedel för den dagliga livsföringen helt bekostas av statsmedel. Även hörapparater bekostas i princip av staten, som också stöder anskaffning av bandspelare för synskadade. Statligt stöd lämnas forskning inom medicin och teknik på detta område.

Socialpolitiska kommittén har i en sammanställning, Social omvårdnad av handikappade (SOU 1964: 43), framhållit behovet av en bättre samordning av samhällets insatser och angelägenheten av att en enhetlig grundsyn på handikappfrågorna får göra sig gällande i planeringen av samhällsåtgärder på olika områden. I förenämnda proposition nr 75 — där även inrättande av ett kontakt- och samarbetsorgan för handikapporganisationerna, statens handikappråd, förutskickas — anför departementschefen (sid. 66), att han delar kommitténs uppfattning och avser att föreslå Kungl. Maj:t att olika frågor rörande omvårdnaden av handikappade blir föremål för en särskild utredning.

Såsom framgår av det ovan anförda har de i motionerna berörda spörsmålen uppmärksamrats i olika sammanhang, varför något riksdagens initiativ i anledning av motionerna icke synes påkallat. Utskottet, som vidhåller sin vid förra årets riksdag framförda uppfattning i förevarande frågor, får därför hemställa,

att de likalydande motionerna I: 250 och II: 311 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 4 maj 1965

På allmänna beredningsutskottets vägnar:

NANCY ERIKSSON

Närvarande:

från första kammaren: herrar Möller*, Eric Gustaf Peterson, Helleblad*, Hedlund, Nyman, Hübinette*, fru Olsson*, herrar Helge Karlsson* och Blomquist;

från andra kammaren: fru Eriksson i Stockholm, herrar Dickson*, Lundmark, Rimås*, Wikner, Rask*, Nilsson i Agnäs*, Andersson i Örebro, fru Ekroth och herr Johansson i Växjö.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herr *Johansson* i Växjö, vilken ansett att utskottets yttrande och hemställan bort ha följande lydelse:

I motionerna föreslås utredning rörande samhällets insatser för svårt

handikappade, särskilt avseende utbildning, sysselsättning och möjligheter till särskilda bostadsområden.

Utskottet har tidigare haft att handlägga frågor om de handikappades situation i samhället och därvid understrukit vikten av energiska insatser från det allmännas sida för att lösa olika problem på detta område. Ett flertal utredningar har sysslat med de handikappades problem. Vissa av problemen kommer att få sin lösning genom beslut i anledning av proposition nr 75 till innevarande års riksdag. Utskottet finner emellertid, liksom motionärerna, behov föreligga av genomgripande program för lösandet av problemen inom stora delar av handikappområdet. Samhället har hittills gjort misstaget att man försökt lösa problemen efter en mall med hänsyn till handikappets orsak. I motionerna har en redovisning gjorts över hur de handikappade ser på de åtgärder som nu företages. Av denna framgår att samhället, trots de insatser som gjorts, inte fått grepp om situationen. Till stor del torde detta bero på att åtgärderna gjorts som punktinsatser och på att integreringen inte skett på det sätt som efterlyses i motionerna.

De av motionärerna föreslagna vägarna att lösa lärarfrågan för utbildningen bör bli föremål för prövning. Därvid bör hänsyn tagas till de synpunkter som De vanföras riksförbund framfört angående liberalisering och översyn av normerna för anställning av lärare för handikappade.

Av motionernas redovisning av hur många handikappade ser på den nuvarande situationen framgår, att de handikappade har stora problem när det gäller kontakterna med varandra och med omvärlden. De i motionerna framförda möjligheterna att lösa bostads- och miljöfrågan bör bli föremål för prövning. Utskottet instämmer därvid i motionärernas tankegångar angående skapande av skyddad verksamhet även i form av intellektuella arbeten, vilka tankegångar fått stöd av De vanföras riksförbund.

Utskottet får därför hemställa,

att riksdagen med bifall till motionerna I: 250 och II: 311 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning och förslag rörande samhällets insatser för svårt handikappades situation i samhället, särskilt avseende utbildning, sysselsättning och möjligheterna till särskilda bostadsområden.